

С подкрепата на
Програма Еразъм+
на Европейския съюз

„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни”

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

ПРОЕКТ

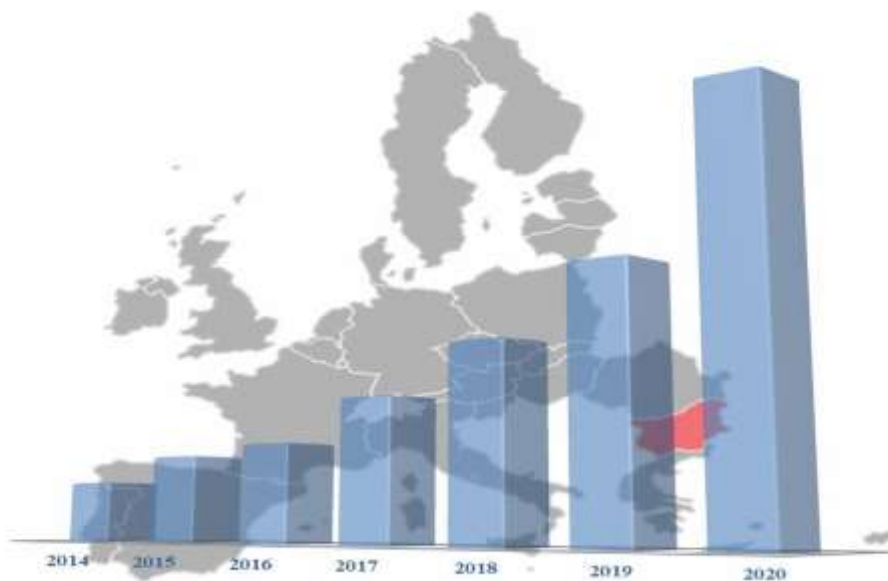
НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

за периода 2014 – 2020 година

ОБЛАСТ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ:

„Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“

(Последваща оценка на въздействието – за целите на консултативен процес)

ПРОЕКТ № 614188-EPP-1-2019-1-BG-EPPKAZ-AL-AGENDA

"Националните координатори в изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни"

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейните автори и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация

2021 ГОДИНА

Въведение

Настоящата оценка на въздействието е изготвена в рамките на проект № 614188-EPP-1-2019-1-BG-EPPKA3-AL-AGENDA „Националните координатори в изпълнение на Програмата на Европейския съюз за учене на възрастни”, осъществяван с финансовата подкрепа на Програма “Еразъм+” на Европейската комисия. Проектът се изпълнява в периода 01.01.2020 – 31.12.2021 г. от Министерството на образованието и науката (МОН)– Национален координатор за изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни в България, в съответствие със Споразумение № 614188 на Изпълнителната агенция за образование, аудиовизия и култура на Европейската комисия.

Настоящата последващата оценка на въздействието на Област: „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“ отразява резултатите от изпълнението на определените специфични цели и на планираните дейности, както и очертава основните тенденции и предизвикателства.

Материалът е изготвен за целите на национален консултативен процес и е част от обща последваща оценка на въздействието на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 г.

Оценката ще осигури прозрачност и публичност за изпълнението на областите на въздействие на стратегията и ще предостави информация за:

- Нивото на изпълнение, като се вземат предвид показателите за изпълнение, целите и задачите за периода 2014-2020 г.;
- Анализ на отклоненията и причините;
- Необходимост от нови цели и мерки;
- Препоръки за следващия период до 2030 г.

ПОВИШАВАНЕ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА И ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ЗА ГАРАНТИРАНЕ НА ЗАЕТОСТ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ – КОЛИЧЕСТВЕНА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО

За периода 2014–2020 година изпълнението на 18-те дейности в тази Област на въздействие се реализира чрез планирани 306 бр. задачи. Най-голям е броят на задачите за изпълнението на Дейност 12 „Осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна ниско въглеродна и зелена икономика“ – 111 бр. задачи, което съставлява 36,27% от всички задачи за изпълнение на дейностите за целия период. Значителен е дялът на задачите за изпълнение на Дейност 10 „Разработване и прилагане на политики и мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучение“ – 49 бр. задачи (16%), следвана от Дейност 11 „Съчетаване на ПОО с овладяване на ключови компетентности за постигане на по-голяма пригодност на обучаваните за трудова заетост“ с планирани 46 бр. задачи (15%). Няма дейности, за които да не е стартирало изпълнение, но за 4 дейности е планирана само по една задача, което фактически определя изпълнението им като „неизпълнена – не са планирани задачи за изпълнението на дейността /възникнали са обективни причини, пречатстващи изпълнението или е отпаднала необходимостта от изпълнението на дейността“ и/или „по-скоро неизпълнена – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност“.

От Област на въздействие 5 най-голям брой дейности са планирани и изпълнявани през 2014 г., 2018 г. и 2020 г. – по **12 бр.** дейности, следва 2017 г. с **11 бр.** дейности, а най-малко дейности са планирани през 2019 г. – **7 бр.** (Приложение 4).

По степен на изпълнение дейностите се разпределят както следва (Приложение 3):

„неизпълнена – не са планирани задачи за изпълнението на дейността/ възникнали са обективни причини, пречатстващи изпълнението или е отпаднала необходимостта от изпълнението на дейността“ – **5 бр. дейности** (Дейност 7, 9, 14, 15 и 17) – 27,78% от всички дейности за Област на въздействие 5;

- „**по-скоро неизпълнена** – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност“ – **8 бр. дейности** (Дейност 1, 2, 3, 4, 6, 8, 13 и 16) – 44,44% от всички дейности за Област на въздействие 5;
- по-скоро изпълнена** – планирани са задачи и изпълнението на дейността е към края на процеса, но ще продължи и след 2020 г.“ – **2 бр. дейности** (Дейност 5 и 18) – 11,11% от всички дейности за Област на въздействие 5;
- „**изпълнена** – планирани са задачи и дейността е изпълнена в срок“ – **3 бр. дейности** (Дейност 10, 11 и 12, които са и с най-голям брой планирани и изпълнени задачи) – 16,67% от всички дейности за Област на въздействие 5

Количествената оценка на изпълнение на приетите от правителството задачи за изпълнението на дейностите от Област на въздействие 5 от НСУЦЖ показва, че от общо **306 бр. задачи 166** са “изпълнени” (54,25%), **54** са “по-скоро изпълнени” (17,65%), **25** са “по-скоро неизпълнени” (8,17%) и **15** са “неизпълнени” (4,9%). За **46 бр. задачи** (15,03%) липсва информация (предимно за изпълнението на задачите през 2017 г.). (Приложение 2)

За целия период 2014–2020 година се наблюдава системно равномерно планиране и определяне на броя на задачите. Най-активно планиране и изпълнение на задачи е извършено през 2018 г. и 2019 г. – през всяка от тези години са планирани по 16,34% от всички задачи, т.е. за двете години е налице планиране на 32,68% от всички задачи за изпълнение на дейностите за целия период. От планираните за 2018 г. задачи „изпълнени“ са 62%, а от планираните за 2019 г. „изпълнени“ са 74%. Най-малко задачи за изпълнение на дейностите са планирани през 2016 г. – 9,48% от всички задачи за изпълнение на дейностите за целия период.

Най-много задачи са планирани и се изпълняват от държавните институции – МТСП (21% от всички задачи), Агенция по заетостта (20,26%), МОН (18,94%), НАПОО (6,98%), МИ (3,99%), Ц УТФ (2,32%), ММС (1,66%), МРРБ (1,66%), ЦРЧР (1%), МК (0,66%), ДП БГЦПО (0,66%) и МЗХГ (0,34%). Или общо държавните институции планират 79,47% от всички задачи за изпълнение на дейностите от тази Област на въздействие. От тях са изпълнени 72,8%.

За изпълнението на дейностите интерес представлява участието на социалните партньори – национално представените организации на работодателите, синдикалните организации и представители на бизнеса. Планираните задачи, за които водещи са организациите на работодателите, съставляват 13,63% от всички планирани задачи. С най-голямо участие е АИКБ (6% от всички планирани задачи за Област на въздействие 5),

следвана от БСК (3,65%), БТПП (2,33%) и ССИ (1,66%). Изпълнените задачи съставляват 70,73% от всички планирани задачи за изпълнение от организациите на работодателите.

Участието в изпълнението на задачите на синдикалните организации е 5,33% от всички задачи, разпределено между КНСБ с 3% и КТ „Подкрепа“ с 2,33%, като всички планирани задачи са изпълнени.

Незначително е участието като водещи организации на представители на бизнеса – едва 1% от всички планирани задачи. Нищожко е участието и на други организации (например центрове за професионално обучение) в изпълнението на задачите – едва 0,67% от всички задачи за изпълнение на дейностите от тази Област на въздействие.

КАЧЕСТВЕНА ОЦЕНКА – ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПОЛИТИКАТА

Качествената оценка на публичните политики в сектора за учене на възрастни за Област на въздействие (ОВ) „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“ от Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ) за периода 2014-2020 година е изготвена въз основа на обработената и анализирана ежегодна информация за основните параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в Стратегията.

В съответствие с основните принципи, които се залагат при изпълнението на НСУЦЖ и приоритетите, определени в стратегическата рамка за учене през целия живот, са определени специфичните цели, които трябва да се постигнат в ОВ 5:

- Превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене;
- Повишаване на пригодността за заетост на завършилите ПОО;
- През 2020 година делът на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” да бъде най-малко 60%.

Предвидените в ОВ 5 осемнадесет дейности, чрез изпълнението на които трябва да се постигнат тези цели, се систематизират в четири групи:

- дейности, свързани с *разработването и въвеждането на инструменти от изключителна важност за функционирането на системата за професионално образование и обучение* (ПОО);

- дейности, свързани с оптимизирането на *съдържанието на професионалната подготовка и създаването на оптимални условия за учене в системата на ПОО*;
- дейности, които целят *да повишат пригодността за заетост след завършване на образование и/или обучение в системата на ПОО*;
- дейности, свързани с *повишаване привлекателността на ПОО*.

1. В първата група дейности са планирани и се изпълняват задачи за разработването и въвеждането на следните инструменти за функционирането на системата за ПОО:

- система за осигуряване на качеството на ПОО;
- национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение;
- система за трансфер на кредити в ПОО;
- модел за признаване на резултати от учене, придобити в ПОО, от институциите в системата на висшето образование;
- система за актуализиране и допълване на квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие;
- система за непрекъснато актуализиране компетентностите на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствени условия, предоставени от бизнеса, във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства.

Въвеждането на система за осигуряване на качеството на ПОО е дейност, чрез чието изпълнение в голяма степен се осигурява постигането на специфичната цел ПОО да бъде ефективна възможност за учене. При планирането на задачи за изпълнението на тази дейност се наблюдава липса или недостатъчно задачи, които да доведат до трайно и системно въвеждане на система за осигуряване на качеството в ПОО до 2015 г. и в следващите години до 2020 г. Независимо от това, е направена важна стъпка в процеса на изпълнението на дейността – нормативното регламентиране на разработването на вътрешна система за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение в институциите по чл. 9, ал. 1 от ЗПОО – министърът на образованието и науката издава Наредба № 2 от 8.09.2015 г. за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение. С Наредбата се определят принципите за осигуряване на качеството, изискванията към институциите по чл. 9, ал. 1 от ЗПОО за усъвършенстване

на процесите за управление на качеството, както и показателите, условията и редът за измерване на постигнатото качество.

След успешния старт по прилагането на Наредба № 2, в резултат на което в институциите за ПОО са изградени системи за управление на качеството на обучението, този процес е стопиран с отмяната на горната наредба вследствие издаването на Наредба № 16 от 08.12.2016 г. за управление на качеството в институциите. Последната (Наредба № 16) отново е отменена с Наредба за отменяне (Обн. ДВ. бр.100 от 15 декември 2017 г.).

Тези процеси обективно възпрепятстват разработването на система за самооценка и управление на качеството в професионалното обучение. През 2017 г. и 2018 г. изпълнението на дейността за въвеждане на система за осигуряване на качеството на ПОО се пренасочва към осигуряване на контрол на издаваните от ЦПО свидетелства за придобиване на професионална квалификация и свидетелства за валидиране на професионална квалификация чрез разработване, тестване и внедряване на нов модул към информационната система на НАПОО.

През 2020 г. процесът по осигуряване на качествени и ефективни услуги за професионално обучение се развива чрез заложената задача в същата посока – мониторинг и осъществяване на последващ контрол на дейността на лицензираните ЦПО.

В резултат на посочените обстоятелства може да се обобщи, че степента на изпълнението на дейността „Въвеждане на система за осигуряване на качеството на ПОО до края на 2015 г. (и в следващите години) е „по-скоро неизпълнена“.

Налага се изводът, че изостава и фактически е стопирано развитието на процеса за разработването на такъв важен инструмент за ефективното функциониране на системата за професионално образование и обучение както е осигуряването на качеството в ПОО.

Друга дейност, чието изпълнение осигурява постигането на специфичната цел ПОО да бъде ефективна възможност за учене, е разработването и въвеждането на национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение. През целия период (2014–2020 година) липсва систематично залагане на задачи за изпълнението на дейността. През 2014 г., 2016 г. и 2019 г. не са планирани и изпълнявани задачи. При планирането през 2015 г. се забелязва липса или недостатъчно задачи, които да доведат до разработване и въвеждане на системата. През 2020 г. е създаден и тестван механизъм в ЦПО за проследяване на реализацията на придобилите професионална квалификация в ЦПО, което представлява

частично изпълнение на дейността – не е налице национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение.

Анализът на основните параметри на изпълнението на дейността „Разработване и въвеждане на национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение“ дава основание степента на изпълнението ѝ да се оцени като „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност.

Изводът от изпълнението на дейността е, че изостава развитието на процеса за разработването на такъв важен инструмент за системата на професионалното образование и обучение каквото е наблюдението на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение.

Изграждането на национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение за следващия период на планиране може в значителна степен да се улесни, базирайки се на резултатите по проект „Пилотно проследяване на реализацията на завършилите ПОО“, изпълнен по договор между Министерството на образованието и науката и Европейската агенция за образование, култура и аудиовизия, с финансовата подкрепа на програма „Еразъм +“, с подизпълнител „Индърстри Уоч Груп“ и със съдействието на Регионалните управления на образованието в областите Враца, Бургас и Стара Загора. Въз основа на пилотния модел и анализите от неговото приложение, е изготвен прототип на система за проследяване на реализацията на завършилите професионално образование и обучение. Систематизирани са предложения за въвеждане на система за проследяване реализацията на завършилите ПОО на национално ниво.

Значителна роля за постигането на специфичната цел „Превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене“ има изпълнението на дейността „Разработване и прилагане на система за трансфер на кредити в професионалното образование и обучение“. Необходимата основа за разработване на система за трансфер на кредити в ПОО е преминаването от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес и разработването на ДОС чрез прилагане на подхода, ориентиран към единици резултати от ученето (ЕРУ). През 2015 г. този процес стартира и се наблюдава положителна тенденция в това отношение при обучението на възрастни лица в центровете за професионално обучение. За да окаже методическа подкрепа на този вид обучение НАПОО в партньорство със Згура – М, Пловдив разработва 9 бр. модулни програми.

Противно на тези намерения броят на обучаваните ученици в училищната система по модулни учебни планове намалява, а причината, която се посочва от учебните заведения е, че този вид организация води до по-добро качество на обучението, но изисква повече финансови ресурси.

През следващите години до 2020 г. за изпълнението на тази дейност не се планират задачи, в резултат на което степента на изпълнението на дейността е „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност.

Изводът е, че системата за трансфер на кредити като инструмент за функционирането на системата на ПОО, който да превърне професионалното обучение в привлекателна и ефективна възможност за учене, не е разработен и приложен.

Важно условие за повишаване привлекателността на ПОО и все повече млади хора да се включват в него представлява наличието на разработен модел за признаване на резултати от учене, придобити в професионалното образование и обучение от институциите в системата на висшето образование и този модел да бъде въведен и прилаган в практиката на висшите училища. Проект на механизъм за признаване от висшите училища на модули, основани на резултати от ученето в професионалното образование, е разработен в началото на периода. В следващите две години този механизъм се популяризира сред редица висши училища, от които за съжаление малка част проявяват интерес за прилагането му. Липсата на заинтересованост от страна на висшите училища води до спиране на процеса по развитието и усъвършенстването на механизма за признаване и след 2014 г. не се планира изпълнение на задачи за изпълнението на тази дейност. В резултат оценката на степента на изпълнението на дейността е „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност.

Изводът от изпълнението на тази дейност е, че и този инструмент - модел за признаване на резултати от учене, придобити в професионалното образование и обучение, от институциите в системата на висшето образование, не е разработен и внедрен.

Въвеждането и развитието на система за актуализиране и допълване на квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие и на система за непрекъснато актуализиране компетентностите на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане

на обучения в производствени условия, предоставени от бизнеса, във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства е в пряка връзка с постигането както на специфичната цел за превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене, така и със стратегическата цел да се повиши участието на населението на 25-64 навършени години в образование и обучение от 1,5% през 2012 г. на повече от 5% през 2020 г.

В началото на периода са планирани и изпълнени задачи, с които се актуализира и допълва квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие. Задачите, планирани и изпълнени през 2018 г., 2019 г. и 2020 г. се отнасят само за квалификация на учителите по специализирана, отраслова и специфична подготовка в спортните училища. Чрез изпълнението на НП „Квалификация“ и НП „Развитие на педагогическите кадри“ в действителност до известна степен е налице въвеждане и развитие на такава система, но само това не е достатъчно основание да се оцени дейността като изпълнена. Степента на изпълнението е „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност

Въвеждането и развитието на система за непрекъснато актуализиране компетентностите на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствени условия, предоставени от бизнеса, във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства практически представлява планирана дейност, която не е изпълнена. Липсва планиране и изпълняване на задачи (общо за целия период е планирана 1 задача), които да доведат до изпълнение на дейността. Не са осигурени условия за повишаване на квалификацията на учителите и обучителите по професионална подготовка в производствени условия във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства.

Изводът, който следва от посоченото е, че и тези инструменти – системи за квалификация на учителите по професионална подготовка, не са разработени и въведени. Актуализирането на компетентностите на учителите по специалността им във връзка с новите техники и технологии, вкл. и непосредствено в производствени условия, е специфична квалификационна дейност, която не се съвместява с общите квалификационни форми за учителите в общообразователната система. Това изисква изграждането на самостоятелна, отделна специфична система за квалификация на учителите по професионална подготовка. В тази посока, би следвало МОН като водеща

отговорна институция да предложи за утвърждаване нова национална програма за квалификация на учителите по професионална подготовка по специалността им във връзка с новите техники и технологии, вкл. и непосредствено в производствени условия.

2. Във втората група дейности, свързани с оптимизирането на съдържанието на професионалната подготовка и създаването на оптимални условия за учене в системата на ПОО, са планирани и се изпълняват задачи, чрез които да се постигне специфичната цел в Област на въздействие 5 – превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене. За изпълнение са планирани пет дейности за:

- актуализиране на съществуващите ДООИ и разработване на ДОС за придобиване на квалификация по професия чрез базирането им на резултати от учене (РУ) и повишаване на съответствието им с професионалните стандарти;
- разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка;
- преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес;
- разширяване на съществуващата мрежа от учебно-тренировъчни фирми (УТФ);
- модернизиране и развитие на образователната инфраструктура и изработване на национална образователна карта.

За периода 2014-2020 година системно са планирани и изпълнявани задачи за разработване на ДОС за придобиване на квалификация по професия чрез базирането им на РУ. По-голямата част са изпълнени, което е залог и основа за изграждане и въвеждане на система за трансфер на кредити в ПОО и за разширяване и прилагане на система за валидиране на професионални знания, умения и компетентности.

Изводът във връзка с изпълнението на тази дейност е, че процесът по разработването на ДОС чрез базирането на РУ е интензивен, но все още недостатъчно разгърнат.

Бавни са темповете и са недостатъчни усилията за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка и представянето му в електронни учебни курсове. При планирането за целия период се забелязва липса или недостатъчно задачи, които да доведат до разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка, поради което изпълнението на дейността е „по-скоро неизпълнена“.

Дейността за преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес не е развивана в периода 2014-2020 година. С приключването на проектната

дейност през 2014 г. в МОН не се инициира разширяване на процеса към преминаване на модулна организация на професионалното образование и обучение. Наблюдават се отделни инициативи при обучението на възрастни лица в централните за професионално обучение, а в системата на професионалното образование броят на обучаваните ученици по модулни учебни планове намалява. В резултат степента на изпълнение на тази дейност се оценява като „неизпълнена“.

Постигнат е значителен напредък по отношение разширяване на съществуващата мрежа на учебно-тренировъчните фирми (УТФ). Интересът към този метод на обучение е изключително голям и независимо от липсата на достатъчен административен ресурс се организира, координира и разширява мрежата на УТФ с всяка следваща година на периода 2014–2020 година.

За постигането на специфичните цели с не по-малка значимост е необходимостта от осигуряването на модерна, съвременна учебна база за теоретично и практическо професионално обучение, както и развитието на образователната инфраструктура за ПОО. За периода 2014–2020 година в изпълнение на НСУЦЖ са планирани сравнително неголям брой задачи (9 бр.), но на практика са изпълнени два пъти повече. Основен е делът на постиженията по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Модернизирани на системата на професионалното образование“.

Може да се направи изводът, че дейността за модернизирани и развитие на образователната структура е „по-скоро изпълнена“, но процесът би могъл да се оптимизира и разшири чрез включването в него освен на бизнеса и обучаващите институции за ПОО и на местните структури.

3. **Третата група дейности** от ОВ 5 целят да повишават пригодността за заетост след завършване на образование и/или обучение в системата на ПОО. В тази група са планирани за изпълнение следните дейности:

- развитие на услугите по кариерно ориентиране;
- стимулиране на образованието и обучението в приоритетните области на икономиката и разработване на подходи за реализиране на обучение по „защитени професии/специалности“;
- разработване и прилагане на политики и мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучение;
- съчетаване на ПОО с овладяване на ключови компетентности за постигане на по-голяма пригодност на обучаваните за трудова заетост;

- осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика.

Това са дейностите в НСУЦЖ, които в най-голяма степен определят постигането на специфичните цели за Област на въздействие 5 „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“. При изпълнението на три от тях се наблюдават ключови, открояващи се постижения за периода 2014–2020 година, което не се констатира за останалите две при анализа на ежегодната информация за основните параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в Стратегията.

Първото условие за успешна последваща пригодност за заетост преди провеждането на самото обучение в системата на ПОО е на потенциалните възрастни обучаеми да се предостави възможност за участие в процес, при който да могат да вземат обосновани решения относно своето образование, обучение и кариерно развитие. В тази връзка Стратегията планира развитие на услугите по кариерно ориентиране. За периода 2014–2020 година са планирани само 2 задачи за изпълнението на тази дейност, едната от които не е изпълнена.

Налице е липса както на планиране, така и на изпълнение на задачи, в резултат на което изводът е, че степента на изпълнение на дейността за развитие на услугите по кариерно ориентиране е „неизпълнена“.

Второто условие за постигане специфичната цел на ОВ 5 – повишаване пригодността за заетост на завършилите ПОО, е реализиране на обучения по „защитени професии/специалности“ от приоритетни за икономиката области. В началото на периода 2014–2020 година се наблюдават много бавни темпове на разработване на критерии за определяне на защитените от държавата специалности от професии и изготвяне на проект на акт на МС.

Въпреки наличието в последните години на нормативно осигуряване на процеса (акт на МС), не са планирани и изпълнени задачи, чрез които да се стимулира образованието и обучението в приоритетните области на икономиката след утвърждаването на критериите за определяне на защитени от държавата специалности от професии.

В резултат степента на изпълнение на дейността е „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които нямат съществен принос за изпълнението на планираната дейност.

Едно от ключовите постижения за реализиране на специфичната цел за повишаване на пригодността за заетост на завършилите ПОО е разработването и прилагането на политики и мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда. За изпълнението на тази дейност са планирани множество задачи (49 бр.), от които близо 80% са „изпълнени“ и „по-скоро изпълнени“. Данните показват, че са постигнати добри резултати при прилагането на мерки за развитие на професионалното обучение в работна среда, вкл. чрез организиране на стажове в предприятия по време и след завършване на обучението. Осигуряването на реални работни места за стажуване и чиракуване е ясно изразено като добър резултат и се установява като практика за целия период 2014–2020 година.

Изпълнението на тази дейност допринася в много голяма степен както за превръщането на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене, така и за повишаване пригодността за заетост на завършилите ПОО – специфичните цели за ОВ 5 в НСУЦЖ.

Съчетаването на ПОО с овладяване на ключови компетентности за постигане на по-голяма пригодност на обучаваните за трудова заетост е дейност от третата група в ОВ 5, за чието изпълнение са планирани голям брой задачи (46 бр.), от които повече от 90% са „изпълнени“ и „по-скоро изпълнени“. Най-голям е делът на обученията по предприемачество като ключова компетентност. В подкрепа на обучението по предприемачество Министерство на икономиката създава тренировъчни предприятия в училища по изкуствата и в спортните училища (проект “stARTs”), в които се обучават ученици на възраст между 15 и 18 години. Паралелно с това е осигурено обучение за придобиване на умения, свързани с регистрация на търговска марка на Общността и защита на интелектуалната собственост в тренировъчни предприятия.

Значителен е и броят на проектите, по които се осъществява обучение както за придобиване на професионална квалификация, така и за придобиване на ключови компетентности.

Налага се изводът, че е постигнат значителен напредък по отношение съчетаването на ПОО с обучения за овладяване на ключови компетентности, но приоритетно за отчитания период 2014–2020 година тези обучения са по предприемачество като ключова компетентност. Изпълнението на тази дейност има ключова роля за

постигането на двете специфични цели за ОВ 5, а именно превръщането на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене и повишаването на пригодността за заетост на завършилите ПОО.

Осигуряването на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика е дейност от ОВ 5, която е разгърната мащабно чрез планирани 111 бр. задачи.

Задачите за изпълнението са планирани систематично за всяка година от целия период. Проведени са широка палитра от обучения с различни целеви групи за:

- придобиване/повишаване на професионалната квалификация;
- придобиване на ключови компетентности;
- развитие на предприемачески, управленски и бизнес знания и умения за започване на самостоятелна стопанска дейност;
- организация и управление на работни системи и процеси (за мениджъри);
- заемане или във връзка със заетост на конкретни работни места (специфични обучения за конкретни работни места);
- разработване на планове за професионално развитие и усъвършенстване (мотивационни обучения);
- обучаващи на възрастни, в т.ч. и наставници;
- общуване на чужд език – български език (за безработни лица – бежанци);
- професионално ориентиране;
- обучение чрез работа (дуална система на обучение).

Една част от обученията включват и осигуряване на субсидирана заетост.

За успешното изпълнение на дейността за осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, допринася ежегодното изпълнение на задачата за идентифициране на икономически неактивните младежи на възраст до 29 г. вкл., които не са в образование или обучение, активирането им за включване на пазара на труда, вкл. чрез обучение за придобиване на професионална квалификация във връзка с последващо наемане на работа след обучението. Липсва планиране на идентична задача и за други целеви групи, комбинирана с мотивационно обучение. Независимо от това при изпълнението на дейността „Осигуряване на възможности за ПОО на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса

и изисквания за преход към ресурсно ефективна нисковъглеродна и зелена икономика“ от Област на въздействие 5 са осъществени обучения на представители на следните целеви групи:

- безработни младежи до 29 г.;
- икономически неактивни младежи на възраст до 29 г. вкл., които не са в образование или обучение;
- неактивни и безработни лица на възраст над 29 г.;
- неграмотни и слабограмотни лица над 16 години;
- безработни лица с ниска степен на образование (ISCED 2 и по-ниско);
- икономически неактивни лица, лица с увреждания, лица, полагащи грижи на зависими членове на семейството;
- лица в неравностойно положение, заети в социални предприятия;
- продължително безработни лица;
- безработни лица – бежанци;
- заети лица;
- мениджъри (по организация и управление на работни системи и процеси).

Голяма част от обученията се финансират от държавния бюджет (чрез предоставяне на ваучери за обучение, по национални програми, по Национален план за действие по заетостта през съответната година), по ОП РЧР и други европейски проекти и програми.

Независимо от наличието на 2,70% неизпълнени задачи и 9,91% по-скоро неизпълнени задачи и проблемите с усложнената епидемична обстановка през 2020 г., степента на изпълнение на дейността е „изпълнена“ – планирани са задачи и дейността е изпълнена в срок.

Изпълнението на последните три дейности от третата група в ОБ 5 е ключово, значимо и допринася в много голяма степен както за превръщането на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене, така и за повишаване пригодността за заетост на завършилите ПОО – специфичните цели за ОБ 5 в НСУЦЖ. В същото време индиректно чрез тяхното успешно изпълнение се постигат и стратегически цели на Стратегията – повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63% през 2012 г. на 76% през 2020 г. и повишаване на участието на населението на 25-64 навършени години в образование и обучение от 1,5% през 2012 г. на повече от 5% през 2020 г.

4. В четвъртата група дейности са планирани и се изпълняват задачи, чрез които да се постигне специфичната цел в Област на въздействие 5 – превръщане на ПОО в

привлекателна и ефективна възможност за учене. За изпълнение са планирани три дейности:

- развитие на публично-частното партньорство в областта на ПОО като средство за ефективно сътрудничество с бизнеса;
- разширяване на дейностите, които способстват за привлекателността на ПОО, вкл. ежегодно провеждане на Панорама на професионалното образование и обучение;
- подкрепа за участие на учещи в национални и международни конкурси, включително и на конкурси по предприемачество.

За целия период 2014–2020 година за развитието на публично-частното партньорство е планирана една задача за изпълнение през 2017 година – сключване на рамково споразумение за сътрудничество в областта на ПОО. През 2017 г. и през следващите до 2020 г. се изпълнява споразумението, сключено в края на 2016 г. и отнасящо се единствено за ИТ сектора.

Фактически е налице за целия период липса на целенасочени действия за развитие на публично-частното партньорство в областта на ПОО като средство за ефективно сътрудничество с бизнеса с цел превръщането на професионалното обучение в привлекателна и ефективна възможност за учене от една страна и с цел повишаване пригодността за заетост на възрастните обучаеми от друга страна.

Специално предвидената дейност за повишаване привлекателността на ПОО се изпълнява чрез планирането на ограничен брой задачи (8 бр.). През целия период (2014–2020 година) изпълнението на дейността се свежда почти само до провеждането на регионални и национални състезания по професии. Тези задачи във връзка с провеждането на състезания по професии съставляват 62,5% от всички планирани задачи за дейността. Независимо от увеличението на броя на професиите, по които се организират и провеждат състезания, само те не биха могли да допринесат в достатъчна степен за повишаване привлекателността на ПОО. Освен това в провеждането на състезанията не са привлечени и няма участие и на възрастни обучаеми.

Степента на изпълнение е „по-скоро неизпълнена“ – планирани са малко на брой задачи, които да окажат въздействие и да способстват за повишаване привлекателността на ПОО.

За изпълнението на дейността „Подкрепа за участие на учещи в национални и международни конкурси, включително и на конкурси по предприемачество“ са планирани еднократно през 2014 г. две задачи. През следващите години липсва планиране за

изпълнение на дейността, поради което степента на изпълнението ѝ е „неизпълнена“ – не са планирани задачи за изпълнението на дейността/възникнали са обективни причини, пречателни за изпълнението или е отпаднала необходимостта от изпълнението на дейността.

Изводът е, че всички дейности от четвъртата група не са изпълнени, поради което не способстват за постигането на заложените специфични цели за Област на въздействие 5 „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност“.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Изводи:

- ❖ С направените нормативни промени се установява добра основа системата на професионалното образование и обучение да стане по-качествена и по-ефективна, което да я направи и по-привлекателна за младите хора.
- ❖ Осигуряването на възможности за професионално образование и обучение на заети и безработни лица с приоритет на групата в младежка възраст, в т.ч. и обучения на работното място, в съответствие с потребностите на бизнеса, осигуряването на реални работни места за стажуване на ученици и на младежи до 29 г. възраст, съчетаването на ПОО с овладяване на ключови компетентности, както и създаването на тренировъчни предприятия са най-ясно изразените добри резултати през периода на изпълнение на НСУЦЖ.
- ❖ Интензивно е развитието на процеса по разработването на държавните образователни стандарти чрез базирането на единици резултати от учене, но все още е недостатъчно разгърнат.
- ❖ Налице са значителни постижения за модернизирани и развитие на инфраструктурата на ПОО, но процесът не е достатъчно оптимизиран и разширен чрез включването в него на всички заинтересовани страни, в т.ч. и на местните структури.
- ❖ Изостава развитието на процеса за разработването, изграждането и въвеждането на такива важни инструменти за функционирането на системата за ПОО каквито са:
  - система за осигуряване на качеството на ПОО;
  - национална система за наблюдение на прехода на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение;

- система за трансфер на кредити в ПОО;
  - модел за признаване на резултати от учене, придобити в ПОО, от институциите в системата на висшето образование;
  - система за актуализиране и допълване на квалификацията на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование и в подкрепа на кариерното им развитие;
  - система за непрекъснато актуализиране компетентностите на учителите по професионална подготовка чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствени условия, предоставени от бизнеса, във връзка с въвеждането на нови техники и технологии в съвременните производства.
- ❖ Бавни са темповете и са недостатъчни усилията за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка, за разширяване на процеса на разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка и за преминаване от предметно-учебна към модулна система на организация на учебния процес.
  - ❖ Не се осигуряват условия за развитие на услугите по кариерно ориентиране и за идентифициране на икономически неактивните лица, които не са в образование или обучение, активирането им за включване на пазара на труда, вкл. чрез обучение за придобиване на професионална квалификация във връзка с последващо наемане на работа след обучението.
  - ❖ Не е застъпено и не се реализират възможностите на професионалното колежанско образование в НСУЦЖ.
  - ❖ Не се полагат целенасочени усилия за превръщане на ПОО в привлекателна и ефективна възможност за учене, вкл. чрез развитие на публично-частното партньорство в областта на ПОО.

Препоръки:

- ❖ Да се възстанови и надгради системата за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение като отделно функционираща специфична система.
- ❖ Да се разработи и въведе с активното участие на всички заинтересовани страни (държавни институции, обучаващи институции, работодатели, местни органи, неправителствени организации и др.) национална система за наблюдение на прехода

на завършилите ПОО към пазара на труда и към по-нататъшно образование и обучение.

- ❖ Да се разработи и внедри система за трансфер на кредити, стъпвайки на основата на разработените ДОО за придобиване на квалификация по професия чрез прилагане на подхода, ориентиран към единици резултати от ученето, и на разширяването на модулната организация на учебния процес при провеждането на професионалната подготовка.
- ❖ Да се развие, надгради и въведе модел за признаване от висшите училища на резултати от учене, придобити в ПОО, като практика в дейността на институциите в системата на висшето образование.
- ❖ Да се изгради самостоятелна система за квалификация на учителите по професионална подготовка по специалността им от висшето образование чрез ефективно сътрудничество с бизнеса и с висшите училища за провеждане на обучения в производствена среда.
- ❖ Да се предприемат интензивни действия за разработване на електронни учебни курсове за професионална подготовка, което е от особена важност в настоящата усложнена епидемична обстановка.
- ❖ Да се осигури достатъчен административен ресурс за подкрепа разширяването на съществуващата мрежа от учебно-тренировъчни фирми във връзка с необходимостта от повишаване пригодността за заетост на завършилите ПОО.
- ❖ Да се разшири и оптимизира процесът на модернизация и развитие на образователната инфраструктура за ПОО, като освен участието на обучаващите институции и бизнеса се активизират и ангажират и местните структури.
- ❖ Да се реализира развитие на услугите по кариерно ориентиране с цел вземане на решения относно образование, обучение и кариерно развитие.
- ❖ Да се разширява овладяването на широк кръг ключови компетентности, съчетавайки го с професионалното образование и обучение.
- ❖ Да се разширят дейностите за идентифициране на икономически неактивните лица, вкл. и на лица на възраст над 29 г., които не са в образование или обучение, с цел активирането им за включване на пазара на труда.
- ❖ Да се разшири и активизира на национално ниво публично-частното партньорството в областта на ПОО за всички сектори на индустрията (по модела на действащото споразумение между МОН и ИТ индустрията).

С подкрепата на
Програма Еразъм+
на Европейския съюз

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

„Националните координатори в изпълнение на
Европейската програма за учене на възрастни”

- ❖ Да се разширят и разнообразят дейностите, които способстват за привлекателността на ПОО, а в утвърдените вече национални състезания по професии да се активира включването и на възрастни обучаеми.
- ❖ Да се преосмислят съдържанието и възможностите на професионалното колежанско образование с цел осигуряване на гъвкави пътеки както към пазара на труда, така и към висшето образование.